

Nieuw Erfgoed en de noodzaak tot revisie

Dit themanummer van het *Bulletin* verschijnt mede ter gelegenheid van de KNOB/@MIT werkconferentie 'Nieuw Erfgoed - Nieuwe Opgave?' te Delft.

De vier bijdragen behandelen ieder vanuit een andere invalshoek de noodzaak om nieuw onderzoek te doen naar de architectuurontwikkeling en de monumentenzorg in de twintigste eeuw. De huidige geschiedschrijving vertoont nog vele lacunes door de sterke gerichtheid op architectuurvernieuwing en compleet nieuwe ontwerpen. In vergelijking met de 'moderne' architectuur in Nederland komen verbouwingen en traditionele werken in de meeste overzichten veel minder aan bod, hoewel zij een belangrijk deel uitmaakten van de totale bouwproductie en vaak heel moderne bouwwijzen en hulpmiddelen toepasten. Evenmin is tot nu toe veel aandacht besteed aan de omslag van voorheen nieuwe architectuur naar nieuw erfgoed en de culturele processen van waardering. Voor een revisie van zowel het historiografisch beeld als het architectonisch erfgoed ligt een enorm en veelzijdig werkterrein open dat voor grote verrassingen kan zorgen.

John Veerman beschrijft hoe zijn bouwhistorische speurtocht naar de bouw- en ontwikkelingsgeschiedenis van de in oorsprong negentiende-eeuwse Villa Maaslust in de Rotterdamse Muizenpolder leidde tot de verrassende ontdekking dat architect H.P. Berlage hiervoor in 1900 een sterk op modernisering gericht verbouwingsplan had ontworpen. Dit plan was nogal ingrijpend en is daarom in een compromis-vorm uitgevoerd en door weer latere wijzigingen slechts ten dele herkenbaar gebleven. Een dergelijke casus biedt een goed inzicht hoe lastig de architectonische opgave tot modificatie een eeuw geleden al was.

Vincent van Rossem betoogt dat de 'moderne' architectuur in de eerste helft van de twintigste eeuw een veel grotere veelzijdigheid laat zien dan uit de latere historiografie naar voren komt, zoals diverse kantoorgebouwen en warenhuizen. Tevens beschrijft hij de wisselwerking tussen modernisering, welstand en monumentenzorg bij de herplaatsing van beeldbepalende bouwfragmenten bovenop vroeg-twintigste-eeuwse panden in de historische binnenstad van Amsterdam. Hierbij

speelde bouwinspecteur Eelke van Houten een zo belangrijke rol dat deze panden naar hem zijn vernoemd. Het is een vorm van interventie die in het architectuurdebat tot grote meningsverschillen heeft geleid, maar die ook getuigt van een grote zorg om het stadsschoon en het stedelijk functioneren.

Marie-Thérèse van Thoor behandelt aan de hand van de voormalige St. Jozef-Kweekschool te Zeist (1932), aspecten uit het werk van architect Willem Maas en de rol van de gemeentelijke monumentenzorg wanneer hergebruik aan de orde is. Maas behoort tot de architecten die in de historiografie slechts een ondergeschikte plaats krijgen. Dat heeft zijn weerslag op de omgang met zijn scheppingen, ook indien daar gerenommeerde kunstenaars als Charles Eyck aan hebben meegewerkt. Voor een kantoorgebouw is de 'Fratersfabriek' ingrijpend verbouwd en de kapel gesloopt. Dat kon relatief makkelijk omdat de school indertijd te jong was voor een wettelijke monumentenstatus.

Marieke Kuipers tenslotte geeft een terugblik op de recente selectie van honderd 'topmonumenten' uit de periode 1940-1958. Beleidsmatig geldt dit als 'Nieuw Erfgoed'. Aan de nieuwheid kleeft echter ook een zekere dubbelzinnigheid zowel naar leeftijd als naar waardstelling. Het idee van een 'Top 100' blijkt in een lange traditie te staan van een behoefte aan kwalitatief onderscheid naar schoonheid en bijzonderheid. Tegelijkertijd moet de huidige selectie breder worden opgevat en wel als een eerste urgentie-inventaris van het architectonisch erfgoed van het midden van de twintigste eeuw in Nederland. De neiging om kwantitatieve limieten te stellen aan monumentselecties maakt het oordeel weliswaar scherper maar verhult dat de verhouding tussen oudbouw en nieuwbouw steeds onevenwichtiger is geworden. Dat maakt de noodzaak tot vervolgonderzoek, aanvullende beschermingsacties en een revisie van de architectonische opgave alleen maar groter.

Namens de redactie,
Marieke Kuipers en Marie-Thérèse van Thoor